

УДК 159.9.072

Н. Мась, канд. психол. наук.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МЕТОДИКА ОЦІНКИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЗСУ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

У статті автор пропонує методику оцінки морально-психологічного стану особового складу під час виконання завдань за призначенням в умовах особливого періоду.

Ключові слова: методика, морально-психологічний стан, особовий склад, показник, рівень, особливий період.

Постановка проблеми. Морально-психологічний стан (МПС) особового складу підрозділів, які залучені до проведення АТО на сьогодні є одним з найголовніших елементів бойової могутності країни і піддається чи найсерйознішому випробуванню за увесь час існування незалежності України: саме проти нього сьогодні ведеться безперервна інформаційно-психологічна війна з боку противника. Це зобов'язує командирів, штаби, органи морально-психологічного забезпечення вести постійне і всебічне вивчення МПС військових підрозділів, здійснювати його оцінку і розробляти й реалізовувати заходи з морально-психологічного забезпечення щодо його зміцнення. Тому в розпорядженні командирів необхідно мати надійний психодіагностичний

інструментарій, за допомогою якого можна отримувати інформацію щодо соціальних й психологічних процесів, які розгортаються у військових колективах, та спроможності військових підрозділів забезпечити виконання завдань за призначенням у мирний час та в бойових умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні існує декілька розроблених методик оцінювання МПС особового складу, серед яких слід виокремити колективну працю П. Криворучка, О. Хміляра, Р. Шпака, С. Василенка [5], роботи Ю. Московчука [6], В. Зельницького [2, 3], М. Варія [1], які мають суттєве теоретичне і практичне значення. Проте, жодна з них офіційно не визначена як нормативна [4], тобто обов'язкова для використання у військах.

Мета статті полягає у розробленні методики оцінювання МПС (опитувальник) особового складу ЗСУ під час виконання завдань за призначенням в особливий період.

Викладення основного матеріалу дослідження. В цій статті пропонується методика оцінки МПС особового складу ЗСУ під час виконання завдань за призначенням в особливий період. Інструкція до методики починається так:

“З Вами проводиться опитування, яке має на меті визначити відношення до деяких проблем життєдіяльності. Вашій увазі пропонується 30 тверджень.

Завдання: дати їм оцінку за 5-бальною системою. “5” – самий високий бал або повна згода, “0” – самий низький бал або незгода, “–” (прочерк) – ставиться у випадку, якщо з тих чи інших причин не можете відповісти. Відповідайте так, як є насправді, а не так, якби Ви хотіли, щоб було. Пам’ятайте, що Ваші відповіді не є погані чи хороші. Будь-яка відповідь правильна. Опитування анонімне – прізвище вказувати не обов’язково. Дякуємо за співпрацю”.

ЗМІСТ ОПИТУВАЛЬНИКА

- В останні дні своє самопочуття я оцінюю як
 - чудове – 5 балів (б)
 - добре – 4 б
 - задовільне – 3 б
 - погане – 2 б
 - дуже погане – 0-1 б
- Бойові задачі, які можуть бути поставлені перед нашою військовою частиною (підрозділом), будуть виконані, в чому я впевнений на __ б.
- У випадку захворювання, поранення чи інших особистих труднощів у колективі мені завжди допоможуть, в чому я впевнений на __ б.
- Свою задоволеність станом військової дисципліни у військовій частині (підрозділі) я оцінюю на __ б.
- Свою особисту забезпеченість речовим майном я оцінюю на __ б.
- Свою задоволеність грошовим забезпеченням я оцінюю на __ б.
- Рівень своєї професійної підготовленості я оцінюю на __ б.
- У нашій частині (підрозділі) відповідність військової дисципліни статутним вимогам я оцінюю на __ б.
- Свою задоволеність харчуванням в останні дні я оцінюю на __ б.
- Обґрунтованість, доцільність рішень вищого керівництва держави по військовим питанням я оцінюю на __ б.
- Мій безпосередній командир справедливий, в чому я впевнений на __ б.
- Інформацією про різні події, яку дають командири і начальники, я задоволений на __ б.
- Якісним станом озброєння і техніки частини (підрозділу) я задоволений на __ б.
- Професійну підготовку фахівців нашої військової частини (підрозділу) я оцінюю в __ б.
- Військовому керівництву Збройних Сил я довіряю на __ б.
- Рівнем матеріально-технічного забезпечення я задоволений на __ б.
- Вважаю, що виконувати свої службові обов’язки в бойових чи екстремальних умовах я на сьогодні професійно та морально-психологічно готовий на __ б.
- Свого безпосереднього командира як військового фахівця я оцінюю на __ б.

19. Соціально-політичні процеси, що відбуваються в країні, мені подобаються на __ б.

20. Своє бажання служити в армії я оцінюю на __ б.

21. Рівень згуртованості, дружби, співробітництва між військовослужбовцями нашої військової частини (підрозділу) я оцінюю на __ б.

22. Соціально-побутові умови у військовій частині (підрозділі) я оцінюю на __ б.

23. Рівень бойової підготовки у військовій частині (підрозділі) я оцінюю на __ б.

24. Своє самопочуття, перебуваючи в колективі, я оцінюю на __ б.

25. Рівень виконання розпоряджень та наказів командирів і начальників у нашому військовому колективі я оцінюю на __ б.

26. Роботою медичної служби нашої військової частини я задоволений на __ б.

27. Військовий професіоналізм командирів і начальників нашої військової частини я оцінюю на __ б.

28. Продуманість і доцільність заходів бойової підготовки я оцінюю на __ б.

29. Справедливість накладення дисциплінарних стягнень і заохочень я оцінюю на __ б.

30. Готовність особового складу нашого підрозділу виконувати бойові завдання я оцінюю на __ б.

МПС особового складу під час виконання завдань за призначенням в умовах особливого періоду (Рмпс), отримані результати обраховуються за формулою:

$$\text{Рмпс} = 0,4 \times (\text{СПО} + \text{СПК} + \text{МСЗ} + \text{ІОС}) / 4 + 0,35 \times (\text{МПП} + \text{ПП} + \text{ПОЯК} + \text{ВД} + \text{ПФС} + \text{БД}) / 6 + 0,25 \times (\text{У} + \text{ТБД} + \text{БВТ} + \text{МТЗ} + \text{ПКУ}) / 5.$$

В інтерпретації отриманих показників використовується чотирирівнева система оцінки МПС:

- оптимальний – від 4 до 5;
- знижений – від 3 до 4;
- недостатній – від 2 до 3;
- незадовільний – від 0 до 2.

Кожен з рівнів характеризується певною модальністю і являє собою різні якісні стани психіки військовослужбовців і психології військових колективів, їхньої налаштованості і здатності виконувати завдання за призначенням в умовах особливого періоду.

Якісна характеристика кожного із зазначених рівнів МПС особового складу під час виконання завдань за призначенням:

Оптимальний рівень МПС – характеризується вірою особового складу в кінцевий успіх, у свою готовність виконувати службові обов’язки в екстремальних умовах, у своїх командирів, у бойову техніку, в самих себе. В підрозділах панує здоровий соціально-психологічний клімат. Швидкість протікання психічних процесів і фізіологічний стан особового складу дає можливість в обмежений час приймати оптимальні рішення й якісно діяти щодо їхнього виконання.

Знижений рівень МПС – характеризується високим рівнем мотивації особового складу до виконання службових обов’язків в екстремальних умовах, розумінням свого громадянського обов’язку, підтримкою політики держави та рішень керівництва держави та ЗС, проте, не спроможністю виконувати завдання за призначенням через низький рівень військово-професійної підготовленості. Зазначений рівень був виокремлений як більш високий у порівнянні із зниженим рівнем МПС через те, що елемент мотиваційної готовності має більший ваговий коефіцієнт у загальній системі оцінки МПС особового складу.

Таблиця 1.1.

Ключ для обробки результатів опитувальника

Шкали	Умовне позначення	Номер запитання
Професійно-організаційні якості командного складу, стиль керівництва, рівень довіри військовослужбовців до командного складу всіх рівнів.	ПОЯК	11, 18, 23, 27, 28, 29
Морально-психологічна підготовленість особового складу виконувати службові обов'язки в екстремальних умовах.	МПП	2, 20, 30
Задоволеність рівнем досягнутої професійної підготовки.	ПП	7, 14, 17
Соціально-політична обстановка в країні, відношення до армії, рівень довіри військовослужбовців керівництву країни і армії.	СПО	10, 15, 19
Задоволеність військовослужбовців усіма видами матеріального та соціального забезпечення.	МСЗ	5, 6, 22
Рівень укомплектованості особовим складом і бойовою технікою.	У	–
Задоволеність матеріально-технічним забезпеченням професійної діяльності.	МТЗ	13, 16
Психофізіологічний стан особового складу під час оцінки або під час бойового застосування.	ПФС	1, 9, 26
Взаємодопомога, сумісність, традиції і згуртованість військових колективів. Взаємовідносини між різними категоріями військовослужбовців.	СПК	3, 21, 24
Наявність і давність бойових втрат, випадків загибелі, аварій, катастроф.	БВТ	–
Відсоток особового складу з досвідом виконання завдань в екстремальних (бойових) умовах.	БД	–
Задоволеність станом військової дисципліни.	ВД	4, 8, 25
Задоволеність особового складу інформацією про реальну обстановку в країні, а в умовах воєнного часу повнота даних відносно противника, його сильні та слабкі сторони.	ІОС	12
Тривалість бойових дій або виконання завдань в екстремальних умовах.	ТБД	–
Кліматичні та погодні чинники.	ПКУ	–

Оцінки за показниками У, БВТ, БД, ТБД, ПКУ виставляються самим дослідником у відсотковому відношенні і за таблицями 1.2., 1.3., 1.4., 1.5., 1.6. переводяться в 5-бальну систему оцінки.

Таблиця 1.2.

Таблиця для переведу сирих оцінок показника (У) – рівень укомплектованості особовим складом і бойовою технікою у відсотках у стандартні бали

Оцінка	Рівень укомплектованості особовим складом і бойовою технікою			
% особового складу	79-100	60-79	40-59	0-39
Стандартизовані бали	5	4	3	2

Таблиця 1.3.

Таблиця для переведу сирих оцінок показника (БВТ) – наявність і давність бойових втрат, випадків загибелі, аварій, катастроф у відсотках у стандартні бали

Оцінка	Наявність і давність бойових втрат, випадків загибелі, аварій, катастроф			
Оцінка у % негативних наслідків для особового складу	79-100	60-79	40-59	0-39
Стандартизовані бали	2	3	4	5

Таблиця 1.4.

Таблиця для переведу сирих оцінок показника (БД) – частка особового складу з досвідом виконання завдань в екстремальних (бойових) умовах у відсотках у стандартні бали

Оцінка	Частка особового складу з досвідом виконання завдань в екстремальних (бойових) умовах			
% особового складу	79-100	60-79	40-59	0-39
Стандартизовані бали	5	4	3	2

Таблиця 1.5.

Таблиця для переведу сирих оцінок показника (ТБД) – тривалість бойових дій або виконання завдань в екстремальних умовах у відсотках у стандартні бали

Оцінка	Тривалість бойових дій або виконання завдань в екстремальних умовах			
Тривалість в днях	0-145	146-218	219-291	292-<
Стандартизовані бали	5	4	3	2

Таблиця 1.6.

Таблиця для переведу сирих оцінок показника (ПКУ) – Кліматичні та погодні чинники у стандартні бали

Оцінка	Комфортність кліматичних та погодних чинників			
Якісна характеристика ПКУ	комфортні	помірні	такі, що викликають помітний дискомфорт	нестерпні
Стандартизовані бали	5	4	3	2

Недостатній рівень МПС – військовослужбовці не мобілізовані на виконання поставлених завдань, у них знижене відчуття особистої відповідальності за кінцевий результат. Переважає високий рівень тривожності й відсутнє відчуття особистої вини за можливу невдачу. Особовий склад недостатньо підготовлений у професійному, тактико-спеціальному відношенні, особливо до дій вночі й в бойових умовах. Іноді військовослужбовці проявляють самовпевненість у виконанні майбутніх завдань, не уявляючи можливі реальні труднощі при їхньому виконанні. У підрозділі відчуються роздратованість, відсутність згуртованості. Доцільність дій командирів береться під сумнів.

Незадовільний рівень МПС – військовослужбовці перебувають на межі своїх психофізичних можливостей або в стані відчаю. Подекуди спостерігається шоківий стан, іноді простежується повне небажання виконувати службові обов'язки і не розуміння їхньої доцільності. Керівники не користуються авторитетом і довірою серед особового складу.

Висновки з цього дослідження. Отже, запропонована методика оцінки МПС особового складу військових підрозділів в умовах особливого періоду є економічною, легкою в обробці та інформативною щодо виявлення чинників, які негативним чином позначаються на здатності особового складу підрозділу виконувати завдання за призначенням.

Н. Мась, канд. психол. наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ЛИЧНОГО СОСТАВА ВСУ В ОСОБЫЙ ПЕРИОД

В статье автор предлагает методику оценки морально-психологического состояния личного состава в ходе выполнения задач по назначению в условиях особого периода.

Ключевые слова: методика, морально-психологическое состояние, личный состав, показатель, уровень, особый период.

N. Mas, Ph.D in Psychology

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

METHODS OF THE MORALE ASSESSING OF PERSONNEL OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE DURING THE SPECIAL PERIOD

In the article the author proposes a methodology for evaluating morale of personnel during of assigned tasks during the Special Period.

Keywords: methods, moral and psychological state, personnel, index, level, the special period.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні діагностичного інструментарію щодо вивчення впливу ситуаційно-середовищних, соціально-політичних, психологічних та супутніх чинників соціально-психологічних детермінант на формування бойового стресу в учасників АТО.

Список використаних джерел:

1. Варій М.І. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні: [Монографія] / М.І. Варій. – Львів: ВВП ДУ "ЛП", 1996. – 311 с.
2. Зельницький В.А. Прогнозування морально-психологічного стану особового складу частин і підрозділів [Текст] / В.А. Зельницький // Збірник наукових праць КВГІ. – 1998. – Вип. 3 (9). – С. 34–38.
3. Зельницький В.А. Структура морально-психологічного стану військового підрозділу [Текст] / В.А. Зельницький // Збірник наукових праць КВГІ. – 1997. – Вип. 1(6). – С. 27–32.
4. Ілляк О.О. Методика оцінювання морального духу особового складу частин і підрозділів внутрішніх військ [Текст]: навч. посібник / О.О. Ілляк. – Вид. 2, пер. та доп. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2011. – 92 с.
5. Криворучко П.П. Морально-психологічний стан військового підрозділу: оцінка та прогнозування: навч. посібник [Текст] / П.П. Криворучко, О.Ф. Хмільяр, Р.А. Шпак, С.В. Василенко. – К.: Молода нація, 2005. – 63 с.
6. Московчук Ю.А. Методика оцінки морально-психологічного стану частин і підрозділів Збройних Сил України [Текст] / Ю.А. Московчук. – Вінниця: ВПСУ, 1997. – 23 с.
7. Морально-психологічне забезпечення службово-бойової діяльності Прикордонних військ України / Максименко С.Д., Олексієнко Б.М., Олійник В.В., Потапчук Є.М., Сафін О.Д., Корольов О.П., Роман В.І. – Підручник. Хмельницький: Видавництво НАПВУ, 2001. – 465 с.

Надійшла до редколегії 17.02.2017